

## **ПРОФЕСИОНАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ – ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕШАВАНЕТО ИМ**

**Кирил Саксанов**

*Професионална гимназия по машиностроене – Пловдив*

**Резюме.** Дуалната система - това е система, в която равен дял за обучението на ученика имат бизнесът и професионалната гимназия. Постъпвайки в учебното заведение, ученикът трябва да знае, че вече е постъпил на практическо обучение в съответната фирма. Пречките и трудностите, пред които ще се изправим, са преодолими. Ръководители на фирми трябва да се грижат за ученика, който след години ще създава изделието, ще води фирмата към добро развитие.

**Keywords:** dual system, vocational education, professional education, practical training, professional high school

Професионалното образование и обучение вече години наред има своите трудности, най-вече в професионалните училища, където досега се обучаваха ученици в така наречените неприемливи професии и специалности. Такива, които са свързани с тежък труд, чието прилагане изисква съчетание между физическо и умствено натоварване, от друга страна, икономическото състояние на бизнеса (откриване на работни места, адекватно и навременно плащане труда на специалиста, работника). Това са професии и специалности, които са тясно свързани с реалното производство, със създаването на продукт, достатъчно качествен и модерен, за да намери купувач на обществения и специализирания пазар. В тази глава попадат почти всички професии и специалности в областта на машиностроенето.

През последните години неправилното според мен класиране на училищата на „елитни“ и „неелитни“, и то само по един-единствен признак – дали са предпочитани за кандидатстване от родители и ученици, доведе до препълване на едни и опразване на други, най-вече професионалните училища. Ето защо смятам, че много бързо следва да се създадат Държавни стандарти за училищната среда, да се спре надпреварата в борбата за всеки ученик. Тези стандарти следва да отговорят на един въпрос – съответства ли сградният фонд на броя ученици, които се обучават, както и следва ли да има обучение на двусменен режим, или не.

От всичко това се вижда, че отливът от професионалното училище е неминуем, а това е оголване в цели сектори от регионалното икономическо развитие, защото липсата на изпълнителски кадри води неминуемо до срыв в производството.

Друг немаловажен фактор, който влияе на процеса на отлив от професионалното училище, е наложилият се процес в последно време в СОУ да се откриват паралелки, профили, близки до професиите от професионалните гимназии, и тук искам категорично да заявя, че профил не е професия – ето защо, уважаеми колеги от общообразователното училище, не заблуждавайте ученици и родители, а им дайте възможност да изберат професията, която ще им осигури по-добро бъдеще при реализацията на пазара на труда.

От всичко казано дотук следва да си зададем въпроса може ли да се промени това, може ли да се промени съзнанието на родителите, които в повечето случаи са водещи в избора за бъдещето на своето дете.

Изхождайки от своя дългогодишен опит, ще предложа няколко свои виждания в тази насока.

- Профилираните паралелки в СОУ да бъдат разрешавани само по предметите от общообразователната подготовка.

- Да се определят защитени професии и специалности и определянето им да стане от специалисти на бизнеса, бюрата по труда и експерти на МОН.

- Списъкът да бъде приет от Министерски съвет и обезпечен финансово.

- Много бързо да започне работа по ранното професионално ориентиране.

- Въвеждане на дуалната система или елементи от нея, макар в началото като пилотен проект.

По-подробно да изразя някои виждания по ранно професионално ориентиране – това е един нелек процес.

На първо място, особено значение придобива всеобхватното изучаване на всички фактори, които влияят на формирането на личността на отделния ученик – неговите качества, идеали, мотиви за учение, нравствени ценности и други. Само при всестранно и задълбочено проучване на тези фактори може да се изгради методика, по която специалистите да препоръчат на ученика и родителя направлението, отрасъла и професията, по която той ще продължи обучението си, и когато това е поставено на принципна и научна основа, само тогава би имало добър ефект.

Затова, за формирането на правилен миоглед на ученици и родители и изграждането на твърди убеждения, е необходимо в изследователския процес на способностите на детето да се включат уроци, дискусии и анкети, екскурзии и др. подобни форми за обучение и възпитание на ученика, а така също и информираност на родителя.

В целия този процес немалък дял трябва да имат учителите и ръководството на професионалното училище. Тяхната задача е подробно да информират за професиите и специалностите, активно да се използват часовете по „Техно-

логии“ – да се разработват конструкции, да се преподават по някои от темите на учебното съдържание, част от практическите занимания да се провеждат в професионалното училище.

Дуалната система е система, в която равен дял за обучението на ученика имат бизнесът и професионалната гимназия. Постъпвайки в учебното заведение, той (ученикът) вече е постъпил на практическо обучение в съответната фирма. Тук следва да си зададем въпроса какви са пречките и трудностите, пред които ще се изправим, а те според мен са следните:

1. Непроменено законодателство и много нормативни документи. Както от национално значение (Кодекс на труда), така също и нормативни документи, издавани от МОН (наредба за оценяването, учебните планове, учебното съдържание), а също така и на някои други ведомства (Министерство на здравеопазването).

2. Трудностите или по-точно готовност от страна на бизнеса – там трябва да се работи, от една страна, със създаването на учебни бази и от друга страна – с подготовката на служители и работници на фирмата (ментори), които ще са отговорни за усвояването на практическите знания, и не на последно място с възпитанието на подрастващите – възпитание в трудолюбие, в необходимостта от труд, заетост и отговорност и ценностна система.

Бизнесът следва да е готов и да заплаща на ученика за това, че той се учи и усвоява професията, по която е кандидатствал, без да има обвързаност впоследствие за оставане на работа и т.н.

Въпроси, на които в момента е много трудно да се даде еднозначен отговор, но те са възможни за решаване и винаги съм казвал на ръководители на фирми, че тяхната насоченост трябва да бъде към ученика, към този, който след години ще създава изделието, ще води фирмата към по-добро развитие. Ето защо една такава организация следва да се проиграе пилотно, да се видят недостатъците и предимствата и чак тогава да се въведе масово.

Професионалната гимназия е национално призната като училище, предоставящо качествена подготовка в областта на професионалното образование и обучение (ПОО) и ползващо се с доверие от стопанските организации – потребители на кадри, и обществеността в региона. В областта на машиностроенето, транспорта, пътностроителната и подземнотранспортната техника и специалностите и професиите в дневна и вечерна форма на обучение са следните:

– професия „Машинен техник“ – специалност „Машини и съоръжения за обработка на металите“ и специалност „Технология на машиностроенето“;

– професия „Техник по транспортна техника“, специалност „Автотранспортна техника“;

– професия „Монтьор на транспортна техника“, специалност „Автотранспортна техника“ и специалност „Пътностроителна техника“;

– професия „Монтьор на подземнотранспортна техника“, специалност „Подземнотранспортна техника, монтирана на пътни транспортни средства“.

Училището обучава курсисти (обучение на възрастни – учене през целия живот) в следните направления (части от професията):

- машинист на кранове – стрелкови тип, монтирани на автомобили или на самоходни и несамоходни шасита – I и II степен;
- машинист на кулокранове – I и II степен;
- машинист на козлови кранове – II степен;
- машинист на подвижни работни площадки;
- машинист на трошачно-мийно сортировъчни инсталации;
- прикачвач на повдигателни съоръжения;
- машинист на бетон помпи;
- машинист на ПСМ – багери и товарачни машини до 500 к.с.;
- машинист на ПСМ – валяци и асфалтополагащи машини до 500 к.с.;
- машинист на ПСМ – булдозери и грейдери до 500 к.с.;
- водачи на ел. и мотокари;
- заварчици по четирите метода на заваряване – РЕДЗ, ВИГ – електродъгово заваряване в защитна газова среда от аргон с нетопим електрод, МАГ – заваряване електродъгово в защитна газова среда от активен газ с топим електрод, МИГ – заваряване електродъгово в защитна газова среда от активен газ с инертен газ с топим електрод, и ГКЗ и ГК рязане.

Теоретичното обучение се извършва в специализирани кабинети, оборудвани с необходимите материали, нагледни средства, компютри и др., достъпни за всички ученици. Предоставен е и достъпен интернет.

Практическото обучение се извършва в оборудвани работилници и достъпна работеща техника (машини, съоръжения, ПСМ, кран, автомобили и др.). То е осигурено с необходимите за целта материали и консумативи. Производствените и част от учебните практики са изнесени в реална работна среда в съвременни фирми с модерно оборудване от бранша.

Професионална гимназия по машиностроене е училище с многогодишна история. Работи в тясно сътрудничество с десетки стопански организации. Според потребностите им гимназията е избрала вярната посока за обучение на специалната мисия. Подготвяме ученици и курсисти, знаещи и можещи, по професии и специалности от професионални направления „Машиностроене, металообработка и металургия“ и „Моторни превозни средства, кораби и летателни апарати“. Ние сме единствените в областта в подготовка на кадри в тези направления.

Професионалната гимназия по машиностроене работи във връзка с подобряване на качеството на образование и обучение и една от формите му е самооценяване на всяка област, на всеки преподавател. Методиката, която използваме, това са пътищата, начините и средствата за постигане на конкретни резултати. Подчинена е на основната цел – установяване на нивото на качеството на професионалното образование и обучение, и очертава областите, нуждаещи се от подобрене.

Качеството на прилагане на ПОО в гимназията се оценява по критерии и показатели, съдържащи изискванията към организацията, управлението и осъществяване на цялостната дейност. Самооценяването помогна на ПГМ да повиши степента си на автономност.

По време на провеждането на самооценяването персоналът изгражда умение за оценяване на собствения труд, за намиране на нови подходи за повишаване на качеството на образователния продукт. Самооценяването е стъпка за създаване на вътрешна система за управление на качеството – важен фактор за всяко училище, защото по този начин се засилва ролята на педагогическите специалисти за повишаване на качеството и ефективността на образование и обучение и това е приоритетна област с висока степен на сложност.

Всичко това е насочено към ученика, към младия човек за израстване, утвърждаване и издигане на неговото самочувствие, че той знае и може. Затова не трябва да забравяме сентенцията „Както ги учим и възпитаваме днес, така ние ще живеем утре“.

## **VOCATIONAL EDUCATION – PROBLEMS AND WAYS TO SOLVE THEM**

**Abstract.** The dual system ensures that the business and the professional school share the responsibility for the pupils' education. Entering the professional school pupils know that they will be given a practical training at a relevant company. The difficulties that the system is facing can be overcome. Companies' managers should have in mind that pupils they train will be involved in production that will lead their company to a brighter future.

✉ **Mr. Kiril Saksanov**

Professional High School of Mechanical Engineering – Plovdiv  
2, Alexander Stamboliiski Str.  
Plovdiv, Bulgaria  
E-mail: [pgm\\_plovdiv@abv.bg](mailto:pgm_plovdiv@abv.bg)